

Ota Janeček v proměnách desetiletí

*Vkládat naši bídu do obrazů, do literatury.
To je nesmysl – tím se jí nezbavíme. Dnešní
umění, to jsou musea naší bezradnosti a
zoufalství. Vytratilo se potěšení dívat se na
svět. Je nutné znovu objevit svěžest dětského
údivu, který by okysličil naši krev a omladil
celý svět.*

Ota Janeček

Ota Janeček (1919 Pardubičky u Pardubic – 1996 Praha) za více než půl století své aktivní umělecké tvorby, od počátků čtyřicátých let dvacátého století, prošel neobyčejně složitým uměleckým vývojem plným zvrátů a zdánlivě zcela odlišných malířských směrů. Od modiglianovských portrétů žen a kubistických zátiší, přes obrazy Rájů a Trav, přes obrazy Českého středohoří, přes obrazy velkoměst a předměstí až k zobecněným rostlinným motivům v cyklu Flóry, k základu života – k buňce, k prazákladu vesmíru, až ke struktuře hmoty v šedesátých letech. Je to vývojová cesta od figurální malby, od zátiší, od krajiny viděné mnoha rozličnými způsoby k nefigurální malbě, k malbě, jež vykazuje všechny znaky abstrakce až na jednu drobnost. Ota Janeček odmítal tyto obrazy označit za abstraktní.

„Jsou to obrazy světa kolem mne, obrazy věcí, jak je vidím i co o nich vím.“ A je to také cesta zpět ke krajině, viděné však tentokrát v symbolické podobě plné náznaků a jinotajů, jež se v tvorbě umělce postupně prosazuje od první poloviny sedmdesátých let. Jedno však zůstává společné; zájem o přírodu ve všech jejích formách. Tak jako futuristé byli fascinováni světem techniky – auty, telegrafními sloupy, komíny továren, tak Ota Janeček je okouzlen přírodou, všemi jejími formami, živými i těmi zdánlivě neživými, mikrosvětlem i makrosvětlem.

Ota Janeček nejprve studoval profesuru kreslení a deskriptivy na fakultě pozemního stavitelství ČVUT v Praze u prof. Oldřicha Blažíčka, Cyrila Boudy a Karla Pokorného. Po uzavření vysokých škol za protektorátu krátce pracoval v továrně na výrobu jízdních kol a pak pokračoval ve studiu na Uměleckoprůmyslové škole. Tu nedokončil a vstoupil na dráhu profesionálního výtvarníka.

První Janečkovy malířské pokusy z druhé poloviny třicátých let jsou ovlivněny kubismem. O pět let později vykrystalizují na dva výrazně odlišné tematické okruhy: dívčí portréty a akty v měkkých pastelových barvách a geometrické kubistické náměty, jež se projevují vedle malby i velkou sérií soch. Účastní se prvních společných výstav (Divadlo E. F. Buriana, salony ve Zlíně, Umělecká beseda). Roku 1942 má první z dlouhé řady samostatných výstav v galerii Elán (dnes Galerie Fronta) a stává se členem SVU Mánes. V dílnách v Uherském Hradišti se r. 1949 věnuje užitému umění – keramice a návrhům na textilie ovlivněné lidovou tvořivostí.

Koncem čtyřicátých let opouští kubistický výtvarný projev. Inspiruje se přírodními motivy – ptáky, motýly, rostlinami. Vzniká snad jeho nejznámější cyklus Trávy a další přírodní cykly – Staré stromy, Příměstské krajiny, Zimní krajiny, Krajina Českého středohoří. Je to také doba prvních ilustrací (Hrubín, Halas, La Fontaine, Wilde), později ilustrace ke staré čínské poezii. V polovině padesátých let maluje cyklus krajinných kompozic, cyklus Města a kreslí portréty. Po roce 1957 se plně vrací k přírodní tematice s důrazem na zobecňující vegetativní symboly, na přírodu viděnou mikroskopem. Cyklus Organismy je předzvěstí velkých kompozic let šedesátých - Buněk a Forem. Janeček vystavuje např. ve Špálově galerii, v Galerii Československý spisovatel, spolupracuje s režiséry Weisem a Krejčíkem na výtvarné stránce filmů Vlčí jáma, Romeo, Julie a tma a Probuzení. Vznikají plastiky ve dřevě i kovu.

Vedle monumentálních obrazů maluje v šedesátých letech stylizované portréty, které jsou více obrazem lidských typů a charakterů než konkrétními lidskými tvářemi. Cyklus Ecce homo vyjadřuje lidské utrpení a úzkost, filozofický podtext obrazů podtrhuje barevná askeze. Jeho obrazy vystavuje Alšova jihočeská galerie, pražské galerie, ale též galerie v Londýně, Berlíně, Antverpách či USA. Ota

Janeček ilustruje řadu knih, v roce 1963 získává zlatou medaili za ilustraci na bienále v brazilském Sao Paulo.

Počátek sedmdesátých let znamená opětovný radikální zvrat v Janečkově malířském směřování. Mikrosvěty, buňky a struktury jsou zapomenuty. Do popředí malířova zájmu vstupují přebujelé rostlinné motivy a snová krajina se symboly – stromem jako symbolem života a poznání, vejcem jako symbolem počátku, zrodu. A se symboly, které jsou s Janečkovou tvorbou neodmyslitelně spjaty – stébly trav a ptáčky. Umělec vytváří ilustrace ke Slabikáři a doprovodné grafiky k několika soukromým bibliofilím, k básním Jaroslava Seiferta, Františka Halase a Paula Verlaina. Vydána je první Janečkova monografie od Petra Hartmanna – kniha aktů Žena.

Pro osmdesátá léta je charakteristické prolínání všech dosavadních tematických okruhů a stylů. Nelze však říci, že tato léta jsou v Janečkově tvorbě pouze syntetickým obdobím či rekapitulací všeho dosaženého. Vznikají i nové cykly, např. Slunce a Země, obrazy postav, imaginárních a mystických krajin a souběžně další ilustrace a výstavy (v zahraničí Anglie, Německo, Japonsko). Vychází soupis grafického díla Oty Janečka od Ladislava Loubala a monografie Luboše Hlaváčka Ota Janeček.

Počátkem devadesátých let vznikne ještě několik rozměrných pláten, ale pokračující vleklá nemoc čím dál tím více omezuje umělce v jeho tvorbě. V roce 1992 v rozmezí několika málo týdnů maluje cyklus pastelů jihočeské krajiny v mlžném oparu s rybníky a rákosím, ale jde o poslední vypětí tvůrčích sil. Jako celoživotní završení a uznání na sklonku života přichází v roce 1995 výstava, kterou si již dlouho přál, a které si i přes množství výstav po celém světě považoval nejvíce: retrospektivní výstava ve výstavní síni Mánes.

Tomáš Janeček